

Peruspalvelut, oikeusturva ja luvat

Aluehallitus ja aluevaltuusto

Hyvinvointialueen johtaja, johtoryhmä ja

hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtamisesta ja koordinoinnista vastaavat tahot
Hyvinvointialueet, HUS-yhtymä ja Helsingin kaupunki

Yhteistyö, johtaminen ja päätöksenteko osaksi hyvinvointikertomusta ja -suunnitelmatyötä

Tämän ohjauskirjeen tarkoituksena on ohjata hyvinvointialueiden lakisääteisiä tehtäviä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen osalta seuraavissa osa-alueissa: alueellisten hyvinvointikertomusten ja -suunnitelmien laadinta, mielenterveyden edistämisen ja eriarvoisuuden kaventaminen sekä kuntien kanssa tehtävä yhteistyö.

- *Hyvinvointialueella on valmisteltava aluevaltuustolle valtuustokausittain alueellinen hyvinvointikertomus ja -suunnitelma. Hyvinvointialue laatii hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman yhteistyössä alueensa kuntien kanssa.*
- *Hyvinvointialueiden on tuettava kuntia, jotta kunnat pystyvät kohdentamaan ja vahvistamaan kunnan palveluissa mielenterveyttä suojaavia tekijöitä ja ehkäisemään ennalta mielenterveyden häiriöiden syntyä.*
- *Hyvinvointialueen on toimittava hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä yhteistyössä alueensa kuntien kanssa ja tuettava niitä asiantuntemuksellaan.*

Taustaa

Sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallisen valvontaohjelman (2024–2027) mukaisesti yhtenä painopisteistä on tänä vuonna hyvinvointialueiden hyvinvointikertomukset- ja suunnitelmat.

Tietopohjana valvontaohjelman mukaisessa valvonnassa hyvinvointialueiden hyvinvointikertomusten- ja suunnitelmien osalta käytetään Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen keräämän Terveydenedistämisasiivisuus (TEA) tuloksista (jäljempänä TEA-viisari) saatuja tietoja vuodelta 2024 ja aluehallintovirastojen valvontahavaintoja.

Alueellisten hyvinvointikertomusten ja -suunnitelmien laadinta

Hyvinvointialueilla on ensisijainen vastuu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä siltä osin kuin tämä tehtävä kytkeytyy hyvinvointialueen muihin lakisääteisiin tehtäviin. Strategisessa suunnittelussaan on asetettava hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi tavoitteet ja määriteltävä niitä tukevat toimenpiteet. Hyvinvointialueen on otettava päätöksenteossaan huomioon päätöksensä arvioidut vaikutukset ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen väestöryhmittäin ja lisäksi hyvinvointialueen on nimettävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen vastuutaho.

Hyvinvointialueen on seurattava asukkaidensa elinoloja, hyvinvointia ja terveyttä sekä niihin vaikuttavia tekijöitä alueittain ja väestöryhmittäin. Lisäksi hyvinvointialueen tulee seurata järjestämänsä sosiaali- ja terveydenhuollon tarvetta, saatavuutta, laatua, vaikuttavuutta ja yhdenvertaisuutta, asiakkaiden palvelujen yhteensovittamista sekä sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuksia ja tuottavuutta.

Aluevaltuustolle tulee raportoida vuosittain alueen asukkaiden hyvinvoinnista ja terveydestä, niihin vaikuttavista tekijöistä sekä toteutetuista toimenpiteistä. Lisäksi hyvinvointialueella on valmisteltava aluevaltuustolle valtuustokausittain alueellinen hyvinvointikertomus ja -suunnitelma edellä mainituista asioista. Hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman tulee laatia yhteistyössä alueen kuntien kanssa ja myös asukkaiden ja palveluiden käyttäjien tulee pystyä vaikuttamaan suunnitelman laadintaan. Hyvinvointikertomus ja -suunnitelma on julkaistava julkisessa tietoverkossa.

Hyvinvointialueiden hyvinvointikertomuksiin- ja suunnitelmiin tulee liittää useita muita lakisääteisiä suunnitelmia, jotka liittyvät hyvinvointialueen järjestämisvastuulla oleviin palveluihin ja tehtäviin. Tärkeimpiä muita lakisääteisiä suunnitelmia ovat: ikääntyneen väestön hyvinvointia edistävä suunnitelma sekä alueellinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, johon on liitettävä alueellinen opiskeluhuoltosuunnitelma ja alueellinen neuvolasuunnitelma. Ehkäisevään päihdetyöhön sovelletaan lisäksi terveyden ja hyvinvoinnin edistämisestä sekä sitä koskevasta suunnittelusta ja raportoinnista lainsäädännössä määritellyllä tavalla.

Aluehallintovirastot toteavat, että TEAviisari 2024 -kyselyn mukaan alueelliset hyvinvointikertomukset ja -suunnitelmat on laadittu kaikilla hyvinvointialueilla. Aluehallintovirastojen valvontahavaintojen mukaan alueellisia hyvinvointisuunnitelmia tehdään ja toteutetaan eri tavoin alueiden tarpeiden pohjalta yhteistyössä kuntien kanssa. Aluehallintovirastot ohjaavat hyvinvointialueita, että edellä mainitut

lakisääteiset tehtävät hyvinvointialueilla voivat toteutua vain, jos niihin on osoitettu riittävät voimavarat, varmistettu tarvittava osaaminen ja luotu toiminnan seuranta- ja arviointijärjestelmät.

Mielenterveyden edistäminen ja eriarvoisuuden kaventaminen

Terveydenhuoltolain mukaan hyvinvointialueen ja kunnan viranomaisten on yhteistyössä kehitettävä väestön elinolosuhteita siten, että ne vahvistavat mielenterveyttä suojaavia tekijöitä ja ehkäisevät ennalta mielenterveyden häiriöiden syntyä. Sosiaalihuoltolaissa on todettu, että hyvinvointialueen ja kunnan viranomaisten on yhteistyössä kehitettävä väestön elinolosuhteita siten, että ne vahvistavat mielenterveyttä suojaavia tekijöitä ja ehkäisevät ennalta mielenterveyden häiriöiden syntyä.

Mielenterveyden ongelmat ovat merkittäviä terveysongelmia kaikissa ikäryhmissä koko Suomessa. Eriarvoisuus, kuten myös mielenterveyden eriarvoisuus on usein periytyvää ja sukupolvelta toiselle siirtyvää. TEA-viisaritulosten mukaan hyvinvointialueilla seurataan masennuksen yleisyyttä aktiivisesti. Kuitenkin hyvinvointialueista 71 % (15/21) ilmoitti, että tietoja ei ole raportoitu kuntakohtaisesti kunnille vuoden 2023 aikana. Vain noin neljäsosa (6/21) hyvinvointialueista ilmoitti raportoivansa masennuksen yleisyydestä kuntakohtaisesti kunnille.

Aluehallintovirastot katsovat, että hyvinvointialueiden on tuettava kuntia, jotta kunnat pystyvät kohdentamaan ja vahvistamaan kunnan palveluissa mielenterveyttä suojaavia tekijöitä ja ehkäisemään ennalta mielenterveyden häiriöiden syntyä. Aluehallintovirastot katsovat, että masennuksen yleisyyden seuranta ja raportointi on tärkeä osa kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä.

Aluehallintovirastot tuovat esille, että hyvinvointialueilla on yleisesti kehitettävää TEA-viisarin seuranta ja tarveanalyysin seuraavissa osa-alueissa: kuntakohtaisessa raportoinnissa, joka toteutui vain kahdella hyvinvointialueella (2/23), toimintakertomuksessa raportoinnissa (8/23) ja raportoinnissa luottamushenkilöille (7/23). Kaikilla hyvinvointialueilla on myös kehitettävää asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamistapojen toteuttamisessa.

Aluehallintovirastot suosittelevat hyvinvointialueita hyödyntämään Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ehdotusta hyvinvointikertomuksen vähimmäistietosisällöksi. Ehdotus auttaa hyvinvointialueita valitsemaan ne

indikaattorit, joilla voi riittävän tarkasti seurata asukkaiden hyvinvoinnin tilaa. Sopivat indikaattorit auttavat ohjaamaan resursseja ja seuraamaan toiminnan vaikutuksia.

Kuntien kanssa tehtävä yhteistyö

Hyvinvointialueen on toimittava hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä yhteistyössä alueensa kuntien kanssa ja tuettava niitä asiantuntemuksellaan. Lisäksi hyvinvointialueen on tehtävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä yhteistyötä hyvinvointialueen alueella hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tekevien muiden julkisten toimijoiden, yksityisten yritysten ja yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa. Sen on myös edistettävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tekevien järjestöjen toimintaedellytyksiä ja vaikutusmahdollisuuksia hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. Hyvinvointialueen on neuvoteltava vähintään kerran vuodessa yhdessä alueensa kuntien sekä muiden edellä mainittujen hyvinvointialueen alueella hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tekevien toimijoiden kanssa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä koskevista tavoitteista, toimenpiteistä, yhteistyöstä ja seurannasta.

Hyvinvointialueiden ja kuntien neuvotteluissa (Hyte-neuvottelu) sovitut asiat on TEA-viisarin tulosten pohjalta vaihtelevasti viety osaksi hyvinvointialueiden palvelutuotannon toimeenpanosuunnitelmia. Havaittavissa on erilaisia käytäntöjä, miten hyvinvointialueet raportoivat hyte-neuvotteluissa sovittujen asioiden toimeenpanosta kunnille. Tuloksista on nähtävissä, että hyvinvointialueet raportoivat useimmin hyte-neuvotteluissa sovittujen asioiden toteutumisesta hyvinvointialueiden luottamushenkilöjohdolle.

Hyvinvointialueen ja sen alueen kuntien on neuvoteltava vähintään valtuustokausittain tehtäviensä hoitamiseen liittyvästä yhteistyöstä, tavoitteista ja työnjaosta. Neuvottelussa voidaan sopia ainakin yhteistyön edellyttämistä yhteistoimintarakenteista, toimintamalleista sekä yhteistyön edellyttämästä tiedonkulusta.

Aluehallintovirasto ohjaa, että hyvinvointialueiden tulee vuosittain käydä Hyte-neuvottelut kuntien kanssa. Lisäksi kerran valtuustokaudessa tulee neuvotella kuntien kanssa edellä esiin tuoduista lakisääteisistä asioista. Aluehallintovirastot katsovat, että voimassa olevan sääntelyn tarkoituksena on, että tiedon raportointi mahdollistaa tarvittavien toimien oikean kohdentamisen. Lisäksi hyvinvointisuunnitelmilla ja -kertomuksilla voidaan selkeyttää ja kehittää palveluketjuja. Kunnan lakisääteisiin tehtäviin ja peruspalveluihin on vuoden 2025 alussa siirtyneet työvoimapalvelut.

Aluehallintovirastot katsovat, että myös työllisyyden edistämiseen on hyvä luoda yhdyspinnat ja yhteistyörakenteet kuntien ja hyvinvointialueiden välille. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen sekä ehkäisevän päihdetyön tulee olla kiinteä osa hyvinvointialueen johtamista ja toimintaa.

Aluehallintovirastot suosittelevat hyvinvointialueita myös huomioimaan alueellisessa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työssä eri kansalliset ohjelmat ja strategiat.

Sovelletut oikeusohjeet

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta 741/2023, 32 §
Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä 523/2015, 5 §, 6 §
Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021, 7 §, 29 §
Laki hyvinvointialueesta 611/2021, 14 §, 29 §
Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista 980/2012, 5 §
Lastensuojelulaki 417/2007, 12 §
Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013, 13 a §
Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 7 b §
Terveydenhuoltolaki 1326/2010, 15 §, 20 §

Lähteet [Sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallinen valvontaohjelma vuosille 2024–2027, päivitys vuodelle 2025](#)
[Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, terveyden edistämisaktiivisuus, TEA-viisari](#)
[Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, hyvinvointikertomusten vähimmäistietosisältö](#)
[Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, tutkimuksesta tiiviisti 42/2024.](#)
[Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen koordinaatio, Kauppinen ja Ylitörmänen](#)

Jakelu Hyvinvointialueiden, HUS-yhtymän sekä Helsingin kaupungin kirjaamo, jota pyydetään toimittamaan aluehallitukselle ja aluevaltuustolle, hyvinvointialueen johtajalle ja johtoryhmälle sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtamisesta ja koordinoinnista vastaaville toimijoille

Tiedoksi Aluehallintoviraston ylijohtaja ja Peruspalvelut, oikeusturva ja luvat-vastuualueen johtaja